भारतीयविद्वत्परिषत् – Postings – 2010-2021 – ज्योतिषम्

Korada Subrahmanyam

प्रदोषकालनिर्णयः

प्रदोषकालनिर्णयः - त्रयोदशी

निर्णयसिन्धौ ----

संपूर्णे शुक्लपक्षे त्रयोदशी तु सुमन्तुनोक्ता --

त्रयोदशी तु कर्तव्या द्वादशीसहिता मुने - इति

कृष्णपक्षे त्वापस्तम्बः --

षष्ठ्यष्टमी अमावास्या कृष्णपक्षे त्रयोदशी।
एताःपरयुताःपूज्याःपराःपूर्वेण संयुताः॥

अथ नक्तम्--
तच्च दिनानशनपूर्वरात्रिभोजनम्, तत्र प्रदोषव्यापिनी ग्राह्या --
प्रदोषव्यापिनी ग्राह्या तिथिर्नक्तव्रते सदा।

प्रदोषस्तु --

त्रिमुहूर्तं प्रदोषस्स्यात्भानावस्तंगते सति।
नक्तं तु तत्र कर्तव्यमिति शास्त्रविनिश्चयः॥व्यासः - मदनरत्ने

तत्रापि त्रिदण्डोत्तरं कार्यम् --
सायंसन्ध्या त्रिघटिका अस्तादुपरि भास्वतः॥ स्कान्दः, दण्डत्रयस्य सन्ध्यात्वात्तत्र ।

चत्वारीमानि कर्माणि सन्ध्यायां परिवर्जयेत्।
आहारं मैथुनं निद्रां स्वाध्यायं च चतुर्थकम्॥ मार्कण्डेयः

दिनद्वयव्याप्तौ परा--

उभयोर्यदि वा तिथ्योः प्रदोषव्यापिनी तिथिः।
तत्रोत्तरत्र नक्तं स्यात् उभयत्रापि सा यतः॥ जाबालिः - कालादर्शे

हविष्यभोजनं स्नानं सत्यमाहारलाघवम्।
अग्निकार्यमधश्शय्यां नक्तभोजी षडाचरेत्॥मदनरत्ने, गारुडे

अग्निकार्यम् = व्याहृतिहोमः

Confusion may be there if one follows - गौडमतम्--
प्रदोषो' स्तमयादूर्ध्वं घटिकाद्वयमिष्यते ... it is related to सन्ध्यावन्दनादि।

****

देवनक्षत्राणि – यमनक्षत्राणि ---

In तैत्तिरीयब्राह्मणम् – कृत्तिका प्रथमं विशाखे उत्तमं तानि देवनक्षत्राणि।अनुराधाप्रथमंअपभरणीःउत्तमं तानि यमनक्षत्राणि।।

कल्पशास्त्रे गृह्यसूत्रे विचारः ---

तैत्तिरीयब्राह्मणम् **-** कल्पः **(** आपस्तम्बगृह्यसूत्रम् **)-** ज्योतिषम्

Having completed श्रौतसूत्रम्, आपस्तम्ब takes up गृह्यसूत्रम् ---

अथ कर्माण्याचाराद्यानि गृह्यन्ते (1-1-1-1)

After श्रौतसूत्रम्, the कर्म-s which are known , such as औपासना etc - since they are being performed (आचारात्)-- तानि व्याख्यास्यामः इतिशेषः।

उदगयनपूर्वपक्षाहःपुण्याहेषु कार्याणि (1-1-1-2)

उदगयनम् = उत्तरायणम्; पूर्वपक्षाहाः = शुक्लपक्षदिनानि; पुण्याहाः =पुण्यनक्षत्रयुक्तदिनानि (तेषु) - (गाह्र्याणि = देवसंबद्धगृह्यकर्माणि)कार्याणि।

All देवसम्बद्धगृह्यकर्म-s have to be performed during - उत्तरायण-शुक्लपक्ष-पुण्याह।

What are पुण्याह-s --

तैत्तिरीयब्राह्मणम् (1-5- 3) --

समानस्याह्नःपञ्च पुण्यानि नक्षत्राणि

मित्रस्य संगवःतत्पुण्यं तेजस्व्यहः (तै ब्रा1-5-3)

The day time has to be divided into five parts (each 6 घटिकाः) --

1.प्रातःकालः **2.**संगवकालः**3.** मध्यंदिनकालः**4.**अपराह्णकालः**5.** सायंकालः **- these five are called** पुण्यनक्षत्राः **(**लक्षणा**) ।**

तै. ब्रा (1-5-15,16,17) --- (each नक्षत्र has got an अधिदेवता - just like a ग्रह) ---

1.देवस्य सवितुःप्रातःप्रसवःप्राणः -- if हस्त, which is सवितृदेवताक is there in प्रातःकाल that day is called पुण्याह।

2.मित्रस्य सङ्गवः --- अनूराधा(in लोक it is अनुराधा only) is मित्रदेवताक - if it there in संगवकाल then that day is called पुण्याह।

3.बृहस्पतेर्मध्यंदिनः -- पुष्यमीis बृहस्पतिदेवताक - if it is there in मध्यन्दिनकाल that day is called पुण्याह।

4.भगस्यापराह्णः -- उत्तरफल्गुनीis भगदेवताक - if it is there in अपराह्णकालthen it is called पुण्याह।

5.वरुणस्यसायम्-- शततारा (शतभिषक्) is वरुणदेवताक - if it is there in सायंकाल then it is called पुण्याह।

सुदर्शनाचार्य in his commentary , viz सूत्रतात्पर्यदर्शनम् , explains that some scholars following the श्रुति --

यान्येव देवनक्षत्राणि। तेषु कुर्वीत यत्कारी स्यात्। पुण्याह एव कुरुते **(तैब्रा1-5-14)** - said that starting कृत्तिका **till** विशाखा the देवनक्षत्राणि **are called** पुण्याहाः। (these मन्त्र-s are used in पुण्याहवाचनम्)।

There is वेद (**'**मन्त्रब्राह्मणयोःवेदनामधेयम्**'-** आपस्तम्बपरिभाषा, ब्राह्मण includes आरण्यकम् and उपनिषत्) --

मन्त्रभाग provides the मन्त्र-s - one has to do मननम् of the meaning of the मन्त्र while reciting the same.

ब्राह्मणम् provides the प्रयोग (कल्प) - the procedure .-
कल्प्यतेसमर्थ्यतेवेदमन्त्राणांप्रयोगःअत्रअनेनवाइतिकल्पः **-** अधिकरणेकरणेवाघञ्**.**The term कल्प - अधिकरणे करणे वाघञ् - not by कृत्यल्युटोबहुलम् - but by अकर्तरिचकारकेसंज्ञायाम् --
कल्पःइतिकस्यचनशास्त्रस्यसंज्ञा , so संज्ञाis प्रवृत्तिनिमित्तम् --
'चतुष्टयीशब्दानांप्रवृत्तिः'-भाष्यकारः'- ऋलृक्।

कल्पशास्त्रम्has got four wings --श्रौतसूत्रम् **-** गृह्यसूत्रम् **-** धर्मसूत्रम् **-** शुल्बसूत्रम्

Although the same मन्त्र-s are employed - there is difference between श्रौतकर्मand स्मार्तकर्म -- i e यागand विवाहetc.
श्रौतकर्माणिप्रत्यक्षश्रुतिविहितानि-- श्रौतकर्माणिare said directly - प्रत्यक्षम् - in वेद।

गार्ह्यकर्माणितुअनुमेयवेदावगम्यानि- गार्ह्यकर्माणिare to be known thru अनुमानम् (inference) - i e thru आचार।

First it is गार्ह्यकर्म-s to be performed and then श्रौतकर्म-s -- but first श्रौतकर्म-s are explained and then only गार्ह्यकर्म-s -- प्रत्यक्षम्and then अनुमानम्।

सुदर्शनाचार्य , in his commentary called सूत्रतात्पर्यदर्शनम् , explains this aspect --

यत एव आचारानुमेयवेदावगम्यानि गार्ह्याणि कर्माणि अत एव तेभ्यःप्रथमम् अनुष्ठेयेभ्यःअपि पूर्वं श्रौतानां व्याख्यानं कृतम्। प्रत्यक्षश्रुतिविहितेषु जिज्ञासायाः प्रथमभावित्वात् अनुमितवेदार्थजिज्ञासायाः चरमभावित्वात्, जिज्ञासाशान्त्यर्थत्वाच्च व्याख्यानस्येति।

'उक्तानि वैतानिकानि गृह्याणि वक्ष्यामः' -- आश्वलायनगृह्यसूत्रम्**, 1-1-1;**
गार्ग्यनारायणव्याख्यानम् –

गृहनिमित्तो'ग्निःगृह्यःतत्रभवानि कर्माण्यपि लक्षणया गृह्याणीत्युच्यन्ते।

न गृहं गृहमित्याहुः गृहिणी गृहमुच्यते
गृहं तु गृहिणीहीनं अरण्यसदृशं मतम् -- 144 – 6 , शान्तिपर्व, भारतम्।

So the **same मन्त्रs used in श्रौतकर्म as well as गृह्यकर्म -- let me give an easy example --**

we have शतरुद्रीयम् (शतरुद्रियम् **- also ,** ' शतरुद्राद्घच' पा , चात्छः) – नमकम् and चमकम् ----

Both नमकम् and चमकम् are used for रुद्राभिषेक, in order to thwart शनिदोष I For general शान्ति also one may do a regular पारायणम् (my father used to do in the morning and evening).- गृह्यकर्म।

In a याग,नमकम् is recited in क्षीरधारा on eighth day of अतिरात्रम् whereas चमकम् is recited for वसोर्धारा on ninth day of अतिरात्रम् - श्रौतकर्म।

On the same lines - in पुण्याहवाचनम्, following आचार, आपस्तम्ब ruled -- ...पुण्याहेषु कार्याणि। So I said --
starting कृत्तिका **till** विशाखा the देवनक्षत्राणि**are called** पुण्याहाः I(theseमन्त्र-s are used in पुण्याहवाचनम्) |

Since गृह्यसूत्रम्, due to absence of आचार, does not mention यमनक्षत्राणि, they are not there in पुण्याहवाचनम्।

About देवनक्षत्राणि **and** यमनक्षत्राणि **--**

here - in श्रौतकर्म - याग- 'नक्षत्रम्' means a शर्करा (pebble / gravel) or इष्टका (brick) --

In श्येनचिति, the मन्त्र-s are used in fifth layer (श्येनचितिः **- the महावेदी is in the shape of an eagle**) --

14 मन्त्राः for 14 bricks (तैत्तिरीयसंहिता, **4-4-10**) -- i e from 90 to 103 bricks ---

कृत्तिकानक्षत्रमग्निर्देवता
रोहिणीनक्षत्रम्प्रजापतिर्देवता ....

Bricks 107 to 117 --

अनूराधानक्षत्रंमित्रोदेवता।........
अपभरणीःनक्षत्रं यमो देवता।
यमनक्षत्रम् means the brick of which यम is the देवता।

•••

अङ्गारकग्रहरोहिणीनक्षत्रयोः संबन्धः –

The seventh house in the horoscope (जातकचक्रम् / जन्मकुण्डली) is called जामित्रम् and it tells about the wife / husband (their conjugal relation - दांपत्यम्) ।

When you are checking the योग्यता / compatibility of bride and groom then you should check whether there is कुजदोष (native is माङ्गलिक) --

if कुज is there in 2/4/7/8/12 house from लग्नम् / चन्द्र / शुक्र - then he / she has got कुजदोष --
धने व्यये च पाताळे जामित्रे चाष्टमे कुजः।
स्त्रीणां भर्तृविनाशाय पुंसां भार्याविनाशकम्॥

But in most of the cases the कुजदोष is nullified --

स्वोच्चमित्रभजातानां पीडको न भवेत्कुजः **--** देवकेरळम्

कुज will not hurt those who are born in his own houses – मेष and वृश्चिक, उच्चक्षेत्रम् – मकर and मित्रक्षेत्राणि -- सिंह, धनुष्, मीन (houses of रवि and गुरु) .

Any connection (three kinds of संबन्ध) – कुज is associated with गुरु in a single house , or कुज is swapped(परिवर्तनम्) or कुज is aspected (गुरुदृष्टिः) by गुरु through any one of 7th or 5th or 9th .

Also if both, the bride and groom, have got then also the कुजदोष is nullified .

Come to the present question --

if रोहिणी is the नक्षत्रम्, the राशि will be वृषभ -- 'कृत्तिकात्रयःरोहिणिमृगशिरार्धं वृषभः'। शुक्र is the अधिपति।

Then जामित्रम् (seventh house) will be वृश्चिक - its अधिपति being कुज।

So there will be disturbance in married life.

कुज, शनि, रवि, क्षीणचन्द्र, राहु and केतु -- are पापग्रहs .

Bonus Info --
While teaching रामायणम् - one has to answer a question -- why सीता was in लंका?

वाल्मीकि indirectly provides the answer – राम was born in कर्कटकलग्नम् ।

Experienced ज्यौतिषिकs say -- there will be any one of the three results for one who is born in कर्कटकलग्नम् -

वियोगः (श्रीरामः) / मरणम् (Tyagaraja and a Prime Minister of India lost their wives and another Prime Minister lost her husband) / दीर्घरोगिता।

Sankaracarya's horoscope is different - he got संन्यास।

Ramayanam was authored in त्रेतायुग -- there were seven planets only.

राशिs were there since time immemorial - one cannot say that राशिs are not there in वेद - did he check all the 1130 शाखs of वेद (with योगिप्रत्यक्षम्)?

****

अङ्कुरार्पणम् ---

It is अङ्कुरार्पणम् or अङ्कुरारोपणम्।

पालिका -- a flat earthen plate/platter with rim in which नवधान्यानि are placed (to sprout) during उपनयनम् etc.

घटिका -- a small घट (अल्पार्थे कन्) |

In ज्योतिषम् -- 1 घटिका = 24 minutes - 60 घटिकसs = one day.

घट is an earthen pot with big mouth – कुम्भ is an earthen pot with a narrow mouth .

शरावः -- a vessel in which something is boiled (मूकुडु in Telugu).

****

पञ्चमभावकारकत्वम् ---

पुत्राद्देवमहीपपुत्रपितृधीपुण्यानि संचिन्तयेत् -- जातकपारिजातम् - १३-१

Here पुत्रात् इतिलक्षणा – पुत्रस्थानात् पञ्चमास्थानात् इत्यर्थः।

Similarly ,पुण्यानि means पुण्यकार्याणि (but not पूर्वपुण्यम्) - so how many पुण्यकार्याणि the native may perform can be predicted from पञ्चमस्थानम्।

उत्तरकालामृते - पञ्चमभावकरकत्वफलम् ---

सन्तानं पितृपुण्यराजसचिवाः सौशील्यशिल्पे......
तत्पुण्यासत्प्रविचारमन्त्रजपकाः .....भवेत्पञ्चमात्॥

Here पुण्य means पुण्यकार्याणि।

पुण्यासत्प्रविचार means पुण्यपापकार्यविचार
Some works say it is पुण्यकार्याणि whereas other works say it is पूर्वपुण्यम्(of course it is पूर्वजन्मकृतपुण्यम्) -- then we have to resort to पूर्वमीमांसा --

उदिते जुहोति, अनुदिते जुहोति -- इत्यत्र, अतिरात्रे षोडशिनं गृह्णाति, नातिरात्रे षोडशिनं गृह्णाति – इत्यत्र च विकल्पःस्वीकृतः – उभयमपि प्रमाणम्।

(उदिते आदित्ये,अनुदिते आदित्ये; अतिरात्रम् यागविशेषः; षोडशी पात्रविशेषः)

Similarly - in ज्योतिषम् also – पुण्यकार्याणि as well as पूर्वजन्मपुण्यम् -- both are प्रमाणम् in पञ्चमभावकारकत्वम्।

There is one point to be noted --

Both बृहज्जातकम् of वराहमिहिराचार्य and उत्तरकालामृतम् of कालिदास say that the जातकचक्रम् (horoscope) is nothing but a chart / statement of पुण्य and पाप that are earned by the native (horoscopee) during the earlier incarnations.

भावनिघण्टु **of** मुहूर्तदीपिका–

नवमं तपदीकं च सुकृतं गुरुभाग्यकम्।

पितृज्ञानं दया भक्तिःदेवतोपासनं तथा॥

चित्रानन्दःतथा स्वामिभावो'यं नवमःस्मृतः।

उत्तरकालामृतम् **of** कालिदास--

दानं धर्मं सुतीर्थसेवनतपोगुर्वादिभक्त्यौषधा-

चाराश्चित्तविशुद्धिदेवभजने विद्याश्रमो वैभवः।

यानं भाग्यनयप्रतापसुकथायात्राभिषेकादयः॥

In both it is the पुण्यकर्माणि that is to be predicted from नवमभाव , which is also called धर्मस्थानम्।The problem was only with पञ्चमभावकारकत्वम् ।

Do आचार्यs like आदिशंकर also refer to पुण्य as something related to past births only? Yes it is the पूर्वjजन्मकृतकर्म -- both पुण्यम् and पापम् , only, that is taken up by आचार्याः।

There is close relation between ज्योतिषम् **and** वेदान्त (**and** आयुर्वेद) ।

••

कलाः ---

There are 16 कलाः in चन्द्रमाः।

ब्रह्मचारी (शिवः) tells पार्वती (कुमारसंभवम् 5-71) - earlier it was only the sixteenth कलाof चन्द्रमा, that was a cause of worry (for having an inferior person, शिव, as resort) and now (with you) there are two --

द्वयं गतं संप्रति शोचनीयतां समागमप्रार्थनया पिनाकिनः।
कला च सा कान्तिमती कलावतःत्वमस्य लोकस्य च नेत्रकौमुदी॥

कान्तिमतीत्वम् and नेत्रकौमुदीत्वम् are applicable to both – चन्द्रकला and पार्वती।

The one that is on शिव's head is षोडशी कला।

Figurative usage of षोडशी कला --

अश्वमेधसहस्राणि वाजपेयशतानिच।
ज्ञानयज्ञस्य सर्वाणि कलां नार्हन्ति षोडशीम्॥ गरुडपुराणम्, अध्या**229** , श्लो**12**

कलां नार्हन्तिषोडशीम् -- वसिष्ठस्मृतिः, अ**26** - श्लो३; भृगुसंहिता; शारदातिलकम् **etc .**

अमा - is the name of the sixteenth कला of चन्द्रमा -- this is according to ब्रह्मसिद्धान्त (a work on ज्यौतिषम्) ।

Under अव्ययात्त्यप्(पा सू 4-2-104) Patanjali says अमा is an अव्यय (means सह) and त्यप्is the प्रत्यय -- both सूर्य and चन्द्र live together on this day .

In other words, the 15 कलाs of चन्द्र are the तिथिs – तिथि means the distance between रवि and चन्द्र।

कला तु षोडशो भागः (1काण्डः - दिग्वर्गः- 15) -- अमरः
कला शिल्पे कालभेदे'पि (नानार्थवर्गः - 198) -- अमरः
कला स्यान्मूलरैवृद्धौ शिल्पादावंशमात्रके।
शोडशांशे च चन्द्रस्य कलना कालमानयोः॥ --- मेदिनी
कल = शब्दसंख्यानयोः (चुरादिः) , पचाद्यच् (नन्दिग्रहिपचादिभ्योल्युणिन्यचः, पा3-1-134) , टाप्।

****

शनिः यमस्य अग्रजः अनुजो वा --

कृष्णयजुर्वेदः **--** ज्योतिषम् **--** मेदिनीकोशः

It is the former - बहुव्रीहिः – यम is elder brother of शनि ---

कृष्णयजुर्वेदः ---

There are ग्रहमन्त्राः in कृष्णयजुर्वेद --

ग्रहमन्त्रः- अधिदेवतामन्त्रः - प्रत्यधिदेवतामन्त्रः

शनिग्रहमन्त्रः --

शमग्निरग्निभिस्करच्छन्नस्तपतु सूर्यः।
शं वातो वा त्वरपा अपस्त्रिधः॥

शन्यधिदेवतामन्त्रः --

यमाय सोमगं सुनुत यमाय जुहुता हविः।

यमगं् ह यज्ञो गच्छत्यग्निदूतो अरंकृतः॥

शनिप्रत्यधिदेवतामन्त्रः --

प्रजापते न त्वदेतान्यन्योविश्वा जातानि परिता बभूव।
यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु वयग्गंस्याम पतयोरयीणाम्॥

So, since यम is depicted as the अधिदेवता of शनि, he is the elder brother of the same.

ज्योतिषम्--

In ग्रहनिघण्टु **of** मुहूर्तदीपिका , both the terms , शनि and यम are shown as synonyms --

कोणो मन्दःशनिःकृष्णःसूर्यपुत्रो यमश्च सः।
पङ्गुः शनैश्चरः सौरिः कालश्छायासुतश्च सः॥
मेदिनीकोशः --
यमो'न्यलिङ्गो यमजे ना काके शमने शनौ।
शरीरसाधनापेक्षनित्यकर्मणि संयमे॥

प्रकृष्टं द्युम्नं बलं यस्य सःप्रद्युम्नः - both , father and son -- कृष्णand मन्मथ।

Here both the brothers have got the same name .

नासत्यावश्विनौदस्रौआश्विनेयौचतावुभौ -इत्यमरः।Same name for देववैद्यौ,who are brothers.

Bonus Info ---

It is ज्योतिषम् **or** ज्यौतिषम्। Some people are using terms such as - ज्योतिष्यम्, which are अपशब्दs .

समुहूर्तं ज्योतिषमधीते, सकाष्ठं ज्योतिषमधीते --महाभाष्यम् under ग्रन्थान्ताधिकेच **– पा सू 6-3-78 ।**

अथाधिज्यौतिषम् --शीक्षावल्ली, तैत्तिरीयोपनिषत्।

ज्योतिष इदं ज्यौतिषम् -नागेशः, लघुशब्देन्दुशेखरे।

Similarly, it is ज्यौतिषिक (one who learns / knows ज्योतिषम्) but not ज्योतिष्क etc. ('इसुसुक्तान्तात्कः' पा सू 7-3-51 – लक्षणप्रतिपदोक्तयोः प्रतिपदोक्तस्यैव ग्रहणम् does not apply here).

****

जयन्तीपर्वदिनम् ---- ज्योतिषम् - सिद्धान्तस्कन्धः

जन्माष्टमी **-** जयन्तीनिर्णयः

How to decide whether it is जन्माष्टमी or जयन्ती or both and when to go for उपवास --

द्वे पूर्वापररात्रसन्धिघटिके प्रोक्ता निशीथो'ष्टमी
कृष्णा श्रावणिके च भेनरहिता जन्माष्टमीति स्मृता।
सोपोष्याश्वनिशीथगाप्यथ युगे यद्यस्ति नो वा परा
सत्यत्रैव जयन्त्यणौसहचरेत्भिन्ने पृथक्त्वे चरेत्॥

The सन्धिघटिकौ of पूर्वरात्र and अपररात्र are two - it is अर्धरात्र। In श्रावणमास if कृष्णाष्टमी does not mix with रोहिणी it will be कृष्णाष्टमी and it is उपवासयोग्य।
The day on which the जन्माष्टमी spreads into अर्धरात्र,it is उपवासयोग्य। Whether that तिथि is touching both the अर्धरात्रs or not , the परतिथि only is उपवासयोग्य।
On the same अष्टमी, even if the जयन्ती (ieरोहिणी) is mixing by an atom , both जन्माष्टमी and जयन्ती will be on the same day . If they are not mixing then one should go for उपवास separately .
If it is not mixing with रोहिणी it is जन्माष्टमी whereas if it is mixing it is जयन्ती।

There is a chapter on जयन्तीनिर्णयः(पञ्चाङ्गसरळिः) ।

****

महादशा ---

There are nine ग्रहाः in ज्योतिषम्।

ग्रह = उपादाने (क्र्यादिः - गृह्णाति) - 'विभाषा ग्रहः' पा3-1-143 , कर्तरि वा अण् - -- ग्राहः - ग्रहः।
व्यवस्थितविभाषया जलचरे (crocodile) ग्राहः - ज्योतिषि (star or Sun etc) ग्रहः।

दशा means ' a fixed period of time ' .

महती च असौ दशा च महादशा - 'आन्महतःसमानाधिकरणजातीययोः' पा 6-3-45 , इति महच्छब्दस्य आत्वम्।

महादशा - अन्तर्दशा - विदशा - सूक्ष्मदशा - प्राणदशा - these are the five दशs calculated in जातकस्कन्ध / होरास्कन्ध ।

ज्योतिषम् (also called गणितम् due to too much of mathematics) is divided into three स्कन्धाः - -- मुहूर्तस्कन्धः - जातकस्कन्धः - सिद्धान्तस्कन्धः।

महादशा is mostly used in जातकस्कन्ध, which is useful in predicting the fate of the native (horoscopee) taking the planetary line up (it is nothing but a reflection of कर्म) and the दशा।

It is 120 years (विंशोत्तरी) that is the total sum of the nine महादशs of the nine planets .

So, after completing half of the above period ,i e 60 years , people do षष्टिपूर्ति - it is a काम्यकर्म - to live happily for the rest of the half .

Here is a panorama of the planets and their महादशाs --

1. रविः -- 6 years

2. चन्द्रः -- 10

3. कुजः -- 7

4. राहुः - 18

5.गुरुः -- 16

6. शनिः -- 19

7.बुधः -- 17

8. केतुः -- 7

9. शुक्रः -- 20

I have given the above list in the same order as it is calculated / followed in जातकस्कन्ध।

Each महादशाis divided into nine अन्तर्दश is - and each अन्तर्दशा is divided into nine विदशाs (सूक्ष्मदशाand प्राणदशा are not being calculated nowadays) .

Just follow the calculation --

रव्यन्तर्दशा in रविमहादशा (also called स्वान्तर्दशा) -- 6x6 = 36 -- 3 months and 18 days .

In the above number the last one is multiplied by 3 and they are days -- 6x3=18 days . The earlier number / s denote months .

गुरुमहादशायां गुर्वन्तर्दशा -- 16x16 = 256 (25--6x3) -- 2 years 1month 18 days .

In रविमहादशा there will be the nine अन्तर्दशाs in the same order as above --

रवि - चन्द्र - कुज - राहु - गुरु - शनि - बुध - केतु - शुक्र

In each अन्तर्दशा again there will be the विदशाs in the same order --

शनिमहादशायां शन्यन्तर्दशायां शनिविदशा -- श / श / श, श / श / बु, श / श / के ....

In पञ्चाङ्गम्(Almanac / Calendar) generally a chart of the दशs - down to विदशs is provided as a ready reckoner .

If a native wants to know as to what kind of fate is in store during शुक्रमहादशा, the ज्यौतिषिक (ज्योतिष्क is an अपशब्द - 'इसुसुक्तान्तात्कः'पा does not apply) would give an overall picture of the same.

If one wants for a period of a few years or so ,i e अन्तर्दशा, or a few months , i e विदशा, then the Astrologer would calculate accordingly .

•••

चन्द्रः---

नक्षत्राणाम् अहं शशी –भगवद्गीता **10-21**

नक्षत्राणाम् अधिपतिः शशी अहमेव इति यावत् – एतादृशेषु स्थलेषु वाक्याध्याहारेण निर्वाहः।

पठ्यते च जयादिमन्त्रेषु कृष्णयजुर्वेदे --

चन्द्रमा नक्षत्राणाम् अधिपतिः स मा अवतु अस्मिन्ब्रह्मन्नस्मिन्क्षत्रे'स्याम् आशिष्यस्यां पुरोधायामस्मिन्कर्मन्नस्यां देवहूत्यागं स्वाहा। चन्द्रमसे नक्षत्राणामधिपतय इदं न मम।

अथवा नक्षत्राणां पतिः शशी अहमेव --
द्विजराजः शशधरः नक्षत्रेशः क्षपाकरः -अमरः **– दिग्वर्गः-15**
दम्पत्योःसहाधिकारःपूर्वमीमांसायां निर्णीतःषष्ठे (स्ववतोस्तु ...) ।
Panini used the term ' नक्षत्रम्' in the sense of ' नक्षत्रसमीपगतचन्द्रमाः' – नक्षत्रेण युक्तः कालः **4-2-3**
महाभाष्यम् **--**
पुष्यसमीपगते चन्द्रमसि पुष्यशब्दो वर्तते, तेन तत्संज्ञकेन कालो विशेष्यते।
कैयटः **--**
पुष्यसमीपगत इति। मुख्यार्थासंभवे गौणस्याश्रयणादिति भावः।
Earlier Nagesa –चन्द्रमसा योगे एव तेषां नक्षत्रत्वं, न तु तदभावे इत्यर्थः।

कालिदासः **(रघुवंशः6-22) also** --

नक्षत्रताराग्रहसङ्कुलापि ज्योतिष्मती चन्द्रमसैव रात्रिः। नक्षत्रम् = अश्विन्यादि ।

(पाणिनिना 'नभ्राण्णपात्' इत्यादिना नञः प्रकृतिभावः निपातितःषष्ठे)

तारा = सामान्यनक्षत्रम् ; ग्रहः = सूर्यादिः ।

****

जन्मान्तरकृतं पापं व्याधिरूपेण बाधते --

It is difficult to offer a complete list of diseases of past, present and future. Rather, in ज्योतिषम् - details of different parts of body represented by different houses of zodiac are provided . It is useful to predict as to which part of the body of a particular native (horoscopee) will be affected - there may be a number of diseases associated with a particular part of a body.

Similarly, information related to planets and their ' nature ' is also provided.

So , with the knowledge of आयुर्वेद coupled with ज्योतिषम् one can predict as to what kind of health problem is in store for a person .
Depending on the calculations of दशाशेष it is possible to give the exact time.

कालपुरुषावयवाः ---

मेषः --- शिरस्
वृषभः --- मुखम्
मिथुनम् -- उरः (chest)
कर्कटकः --- हृदयम्
सिंहः --- उदरम् etc

ग्रहकारकत्वविवरणम् --

रविः -- नेत्रचिकित्सा
चन्द्रः -- मनस् (चन्द्रमा मनसो'जायत - पुरुषसूक्तम्)
कुजः -- bones , surgical operation etc
गुरुः -- उदरकोशः, कफःetc

From the observation of vast population across the globe suffering from various diseases - it is true, they are destined to suffer! Why? Because of their कर्म।

सुश्रुत says one should consume all the six tastes till the end of his life - otherwise he would get ओजःक्षय (AIDS) . Today Mexico , France, England etc have raised the tax on Sugar (India is considering) - simply to prevent मधुमेह !

Let me quote a poem from भागवतम् (उपोद्घातः) - I take the Telugu version as the original is too brief / terse. All the terms are तत्समs and लु /उलु(plural) is added . This is by a great poet called Potana of 15 th Century.
It explains , well in advance , the horrible situation of mankind in कलियुग --

अलसुलु मन्दबुद्धियुतुलु अल्पतरायुवुलु उग्ररोगसं
कलितुलु मन्दभाग्युलु सुकर्ममुलेव्वियु चेयजालरी ।
कलियुगमन्दु मानवुलु गावुनन् एय्यदि सर्वसौख्यमै
यलवडुन् एमिटम्बोदवुन् आत्मकु शान्ति मुनीन्द्र चेप्पवे॥

(it is चम्पकमाला with नजभजजजर)

अल्पायुः - according to ज्योतिषम् is 30 yrs – अल्पतरायु is less than 30 .

उग्ररोगसंकलिताः = one does not know the causes of dreadful diseases.

what to do for सर्वसौख्यम् and आत्मशान्ति (=मनश्शान्तिः)?

If कर्म is not the cause then one may offer his own version!

****

ग्रहमन्त्राः --

As per the tradition , one should not perform ग्रहजप only - it should be followed by जप for अधिदेवता and प्रत्यधिदेवता also - simply to please them too .

For every hundred ग्रहमन्त्रs 4 or 5 for अधिदेवता and प्रत्यधिदेवता।

It is an order - just like - ब्रह्मन् (कारणब्रह्म) - ब्रह्मा (कार्यब्रह्म /सृष्टिकर्ता) - विष्णुः (स्थितिः) - महेश्वरः (लयः) and so on .

If you want the meaning – अधि means अधिका(Patanjali under स्वरितेनाधिकारः पासू explains अधिकःकारःअधिकारः) - in day to day conversations also we say he is अधिकारी - which means he has something more to do when compared with others. So अधिका देवता अधिदेवता।

अधिदेवताम् अधिदेवतां प्रति प्रत्यधिदेवता।

Just try to understand one thing - Bhartrhari in Brahmakanda of VakyapadIyam says – ऋषीणामपि यज्ज्ञानं तदप्यागमपूर्वकम् - even the knowledge of sages has got its roots in Veda .So we have limited access to Vedas (only 12 Branches out of 1130).

मननात्त्रायते इति मन्त्रः।

While doing जप one should think the meaning of the मन्त्र and then only it would be fruitful.

मन = ज्ञाने (दिवादिः) + त्रैङ् = पालने (भ्वादिः) ।

Thinking per se cannot be termed as मन्त्र - if such a usage is there then it is औपचारिक (shade of original meaning) .

Meditation is ध्यानम् in योग and निदिध्यासनम् in वेदान्त। ध्यै = चिन्तायाम् is the root . So while doing जप one should concentrate on the देवता – ध्यानम् is एकतानता = concentrating on a single thing .

तत्र प्रत्ययैकतानता ध्यानम् – योगसूत्रम् , 3-2 (तत्र = तस्मिन् देशे) ।

एकतानत्वमेतद्धि निधिध्यासनमुच्यते – पञ्चदशी , 1-54 .

****

मुहूर्तस्य आवश्यकता---

It will take a lot of time and space to answer this question as many factors are involved in deciding / fixing a मुहूर्त। I shall discuss a couple of things -

The question is related to सिद्धान्तस्कन्ध and मुहूर्तस्कन्ध of ज्योतिषम्।

मुहूर्त (सुमुहूर्त or दुर्मुहूर्त) runs for 48 minutes .

Let us take विवाहमुहूर्त --

1.गुरु - रवि – चन्द्रशुद्धि is important for विवाहलग्नम् --

स्त्रीणां गुरुबलेनैव विवाहः शोभनःस्मृतः।
वरस्यार्कबलं ग्राह्यम् ऐन्दवं तूभयोरपि॥ - शुक्राचार्यः

For the bride the strength of बृहस्पति is important, रविबलम् for वर and चन्द्रबलम् for both.

2. जामित्रदोषविचारः --

जामित्रम् means seventh house from लग्नम्.

जामित्रं द्विविधं प्रोक्तं गर्गगालवगौतमैः।
तस्माल्लग्नाच्च चंद्राच्च जामित्रं परिवर्जयेत्॥

गर्ग, गालव and गौतम - all three said that जामित्रम् is of two types . Therefore, seventh place from लग्नम् and चन्द्र, both have to be checked for शुद्धि, i.e., there should not be any planet while fixing the विवाहमुहूर्त।

There is अपवादशास्त्रम् for this, just like in व्याकरणम् - if चन्द्र is strong (उच्च, मित्रक्षेत्र etc) then the जामित्रदोष does not affect.

3. बुध - गुरु – शुक्र - बलाधिक्यता --

बलवान्केन्द्रगः सौम्यःहन्ति दोषशतत्रयम्।
द्यूनं विहाय दैत्येज्यः सहस्रं लक्षमङ्गिराः॥ -- कश्यपः **(द्यूनम् = सप्तमम्)** ।

1,4,7 and 10 - houses from लग्नम् are called केन्द्राः। 7th house is to be dropped due to जामित्रदोष।

A strong बुध, who is in केन्द्र would kill 300 defects . शुक्र in 1 or 4 houses would kill 1000 defects. बृहस्पति in 1 , 4, 10 houses would kill 100000 defects.

That's why there will not be मुहूर्तs during गुरुमौढ्यम् and शुक्रमौढ्यम् –मौढ्यम् means अस्तंगतत्वदोषः - if गुरु or शुक्र falls within 15 भागाः (degrees) of रवि then it is called मौढ्यम्। Neither would have strength during this period.

4.लत्तादोषविचारः (लत = आघाते वेष्टनेच, सौत्रोधातुः - लतति) -

सूर्याद्द्वादशमृक्षं षष्ठं गुरुःअवनिजःतृतीयं तु।
संलत्तयति दिवाकरपुत्रो'ष्टमम् अग्रतःपादैः॥ -- वराहवचनम्

रवि - कुज - गुरु - शनि - these planets would effect लत्ता to the नक्षत्रs at 12 - 3 - 6 - 8 places , respectively .

रविलत्ता धनहानिं नित्यं कौजी तु निर्दिशेन्मरणम्।
चान्द्री नाशं कुर्याद्बौधी नाशं वदत्येव॥ - वराहवचनम्

Meaning is clear – कुजस्य इदम् - शैषिकःअण् - कौजम् - सा - कौजी - ङीप्(टिड्ढाणञ्)

Again there are 21 महादोषाः (महावैधृतिःमहाव्यतीपातःetc) and many other things.

5.गोधूळिकालग्नम् --

The fourth one from उदयलग्नम् is called अभिजित्, whereas the seventh one is called गोधूळिकालग्नम् - while three fourth of setting Sun remains - 2 घटिकाः from then onward - is called गोधूळिकालग्नम् - says नारद।

लग्नशुद्धिः यदा नास्ति कन्या यौवनशालिनी।
तदा वै सर्ववर्णानां लग्नं गोधूळिकं शुभम्॥ -- दैवज्ञमनोहरः

This is आपद्धर्म - when the girl has to be married immediately due to some reason or the other and there is no लग्नशुद्धि then people of all वर्णs can go for गोधूळिकालग्नम्।

****

वैधृतिव्यतीपातयोगौ –

The following quotation is from पञ्चाङ्गसरळि (प्रत्यब्दपञ्चाङ्गफलसरळि), 1941, a Telugu treatise, which is compiled taking material from some ताळपत्रग्रन्थs of ज्योतिषम् and धर्मशस्त्रम् --

व्यतीपाते भवेद्दुःखं वर्षयोगे तु वृष्टिकृत्।
परिघे चार्घनाशं च शिवयोगे सुवृष्टिकृत्॥
सिद्धयोगे सुभिक्षं च साध्ये पूर्णफलप्रदम्।
शुभयोगे च सौभाग्यं शुक्लयोगे तु वृष्टिकृत्॥
ब्राह्मयोगे विनाशं च ऐन्द्रे त्विन्द्रपदं भवेत्।
वैधृतौ वृष्टिनाशः स्याद्भानोरार्द्राप्रवेशने॥

भानोःआर्द्राप्रवेशने – व्यतीपाते भवेद्दुःखम् , वैधृतौ वृष्टिनाशः स्यात्।

When Ravi enters आर्द्रानक्षत्रम् in व्यतीपात then there will be दुःखम् (to all people) and when he enters the same star in वैधृति then there will not be rain (drought).

वि + अति + पातः – पात is घञन्तम्, then उपसर्गस्य घञि अमनुष्ये बहुलम् पा सू (दीर्घः) – अति will become अती -- व्यतीपातः।

****

रिःफः / रिप्फः / रिष्फः

वराहमिहिरः रिःफशब्दं प्रयुक्तवान् - एतद्यवनपदमिति "शंकरबालकृष्णदीक्षितः"
किन्तु तुदादौ "रिफति" रूपं वर्तते.अत्र व्याकरणरीत्या कथं समर्थनीयमितिचेत्
रिःफः / रिप्फः / रिष्फः (?) ---

ज्यौतिषम् (जातकस्कन्धः) **-** व्याकरणम् **-** म्लेच्छभाषा **/** यवनाचार्यपरिभाषा

Please always quote the source clearly and check for errors (प्रयुक्तवान् not प्रयोक्तवान्) ।

In बृहत्संहिता, वराहमिहिर praises यवनपण्डितs --

म्लेच्छा हि यवनास्तेषु सम्यक् शास्त्रमिदं स्मृतम्।
ऋषिवत्ते'पि पूज्यन्ते किं पुनर्दैवविद्द्विजः॥

This is the evidence to show that वराहमिहिराचार्य was closely in association with यवनाचार्यs.
In भावाध्याय of बृहज्जातकम् (20-3), मिहिराचार्य pens this वसन्ततिलकम् -

स्त्रीभिर्गतःपरिभवं मदगे पतङ्गे
स्वल्पात्मजो निधनगे विकलेक्षणश्च।
धर्मे सुतार्थसुखभाक्सुखशौर्यभाक्खे
लाभे प्रभूतधनवान्पतितस्तु रिःफे॥

पतङ्गौ पक्षिसूर्यौ च - इत्यमरः। पतत्पतङ्गप्रतिमस्तपोनिधिः – माघः-1 (borrowed from वाल्मीकि - सुन्दरकाण्डः) ;
मदगे = सप्तमस्थानस्थे; निधनगे = अष्टमस्थानस्थे; विकलेक्षणः = हीनदृष्टिः; धर्मे = नवमस्थाने; .... भाक् - 'भजोण्विः'पा सू; खे = दशमस्थाने; लाभे = एकादशस्थाने; रिःफे = द्वादशस्थाने।
All calculations are from लग्नम् – if रवि is in -- seventh house then the native would receive insults from ladies, eighth house - less number of children and poor sight, ninth house - there will be good children , wealth and comfort , tenth house - comfort and valour , eleventh house - a lot of wealth , twelfth house - downfall from all Karmas .

भावनिघण्टु of मुहूर्तदीपिका records --

द्वादशान्त्यो व्ययो रिप्फः आपोक्लीबो'पवर्गकः।
लाक्षिणो नरको नाशो भावो'यं द्वादशःस्मृतः॥

द्वादशः - अन्त्यः - व्ययः - रिप्फः - आपोक्लीबः - अपवर्गकः - लाक्षिणः - नरकः - नाशः - - these are the पर्यायs of द्वादशभाव (twelfth house from लग्नम्)।

In धातुपाठ there is one root रिफ = कत्थनयुद्धनिन्दाहिंसादानेषु (तुदादिः) - रिफति, रिरेफ (लुभिवत्) - here स्वामीsays – रिह इति द्रमिडाः।

वामन (अनिट्कारिकासु) says – रिहिलुही धातुषु न पठ्येते, कैश्चित् अभ्युपगम्येते - इति। Here न्यासकार says – कैश्चिदित्यापिशलिप्रभृतिभिः।

So those two are also there – शिशुं न विप्रा मतिभी रिहन्ति।

There is the पाणिनिसूत्रम् - नोपधात्थफान्ताद्वा (1-2-23)

क्षीरस्वामी remarks (and this is taken by many including भट्टोजिदीक्षित in प्रौढमनोरमा) -
पाठे'र्थे चागमभ्रंशात् महतामपि मोहतः।
न विद्मः किं जहीमो'त्र किमुपाददमहे वयम्॥

Although we take that रिफ is there in धातुपाठ, it is difficult to get the form – रिःफ and better to accept it as a यवनभाषाशब्द। There are other such शब्दs and we have discussed this earlier.

It may be noted that वराहमिहिराचार्य, in his बृहज्जातकम्, clearly says that the वैयाकरणाः / मीमांसकाः / नैयायिकाः / वेदान्तिनःetc had miserably failed in जातकस्कन्ध / होरास्कन्ध and for them he is writing this work --

भूयोभिःपटुबुद्धिभिःपटुधियां होराफलज्ञप्तये
शब्दन्यायसमन्वितेषु बहुशःशास्त्रेषु दृष्टेष्वपि।
होरातन्त्रमहार्णवप्रतरणे भग्नोद्यमानामहं
स्वल्पं वृत्तविचित्रमर्थबहुलं शास्त्रप्लवं प्रारभे॥ बृहज्जातकम्**1-2**

चरणव्यूहे -

लक्षं वेदाश्चत्वारःलक्षं भरत एव च।
लक्षं व्याकरणं प्रोक्तं चतुर्लक्षं तु ज्यौतिषम्॥

****

नामकरणम् ---

हश्प्रत्याहारवर्णाः – ङ and ञ are not counted for obvious reasons.

Nevertheless ---

वेवाकाकीमृगे ख्याताः कुघङच्छास्तु रौद्रभे ---- ज्यौतिषार्कः (this is the work from which शतपदचक्रम् is built)

मृगः = मृगशीर्षा; रौद्रभम् = अर्द्रानक्षत्रम्।

जातकचन्द्रिका - recommends ज्ञान (ज्ञानी / ज्ञानवान् / ज्ञानेश्वरः -- ज्ञानमयी / ज्ञानेश्वरी / ज्ञानवती) for अर्द्रातृतीयचरणम् (ङ) --

This is not there in either मुहूर्तमार्ताण्ड **or** मुहूर्तचिन्तामणि - both say --- in द्वित्वाक्षर-s take the first one.

In शतपदचक्रम् – श is not there – then मुहूर्तमार्ताण्ड says take the सवर्ण (तुल्यास्यप्रयत्नं सवर्णम् पा सू) ।

So when a name with the same वर्ण is not available then **go for a** सवर्ण-- this is गौणपक्षः (in the present case we do not have strong defence – गौणपक्ष is also extended.

This year उपाकर्म (for starting वेदाध्ययनम्) is fixed onआषाढपूर्णिमा instead of the common श्रावणपूर्णिमा - why?

Because the मुख्यकाल**, i e** श्रावणपूर्णिमा **falls in** शुक्रमौढ्यम् -- 19-7-2019 to 16-9-2019 **(**प्रागस्तमितःशुक्रः) --

मौढ्यम् or as it is called technically - अस्तङ्गतत्वदोषः **(** गुरु **/** शुक्र **falls within 15** भाग**-s / degrees of** रवि) -

according toशास्त्रम् **-** गुरु **/** बृहस्पति **thwarts one lakh** दोष**-s whereas** शुक्र**, ten thousand .Therefore, there cannot be any** मुहूर्त **- even** उपाकर्म **etc. during** मौढ्यम् ।

So the सिद्धान्ती **has gone for** गौणकाल**,i e** आषाढपूर्णिमा (my दौहित्र, सूर्यांशु is going to undergo उपाकर्म) .

Even in other शास्त्र-s we come across such examples --

इको यणचि **(**पा सू **)** -- strictly speaking - there are no examples for ऌ -- 'तवल्कारः' (your nose) - is an example from गरुडपुराणम् **(**अध्यायः **204** श्लोकः **3)** --

शीतार्तश्च तवल्कारः .... (Your nose is suffering from common cold).

****

चन्द्रग्रहणम्---

Penumbral Eclipse (पाक्षिकग्रहणम्) is not always considered as ग्रहणम्

This year we have only one - (पाक्षिक-) सूर्यग्रहणम् on 21 Jun 2020 –

ज्येष्ठबहुलामावास्या भानुवासरः -

and on that day there will be स्नान-जप-तर्पण-दानादीनि नैमित्तिककर्माणि।

Penumbral शब्दस्य यो'र्थः उपवर्ण्यते तस्य समीपस्थःइति कृत्वा , भाषान्तरीकरणे पदान्तरापेक्षया अयमेव शीघ्रोपस्थितिकः भवेदिति सामान्यरूपेण 'पाक्षिकग्रहण' मिति स्वीकृतम्। न तु परमार्थेन। लौकिकशब्दःन तु पारिभाषिकः।

राज्ञःपुरुषःइति विग्रहवाक्यम् – राजपुरुषःइति समासस्य वैकल्पिकत्वेन 'राज्ञःपुरुषः ' इति वाक्यमपि तदेव। वैचित्री।

अपत्याधिकारे 'अपत्यं पौत्रप्रभृति गोत्रम् ' पा सू इत्यादि पारिभाषिकं गोत्रम्। अन्यत्र तु लौकिकं गोत्रम्।

अस्य ज्येष्ठमासस्य अमावास्यायां तु अर्धाधिकं राहुग्रस्तं पाक्षिकं सूर्यग्रहणम् (21/6/2020) . नैमित्तिककार्याणि भविष्यन्ति।

विशेषः --

कथं तावन्निर्णीयते ग्रहणमिति चेत् .' यत्किञ्चित् अदर्शने ग्रहणम् 'इति सिद्धान्तः ज्योतिषशास्त्रे। अदर्शनं च पाणिनिसूत्रितमेव - ' अदर्शनंलोपः' ।

गतपूर्णिमायां तावत्चन्द्रस्य कान्तिहीनता संपन्ना। 'यत्किञ्चिददर्शनं ' तु नैवासीत्। तस्मान्न ग्रहणमिति ज्यौतिषिकनिर्णयः।

****

ज्योतिषम् - वेदाङ्गम् -- Why सीता was in लंका ?---

Among the अङ्गs (limbs) of वेदपुरुष ,ज्योतिषम् is considered as नेत्रम् - ज्योतिषाम् अयनं चक्षुः (पाणिनीयशिक्षा) ' ज्योतिषं नेत्रमुच्यते' (शिक्षान्तरम्) |

The complete set of वेदs (1130 शाखाs) is not available. In the available Vedic literature there are references to ज्योतिषम् (limited survey) --

1. तैत्तिरीयोपनिषत् - शिक्षावल्ली --

अथाधिज्यौतिषम्। अग्निःपूर्वरूपम्। आदित्यउत्तररूपम्। आपःसन्धिः। वैद्युतःसन्धानम्। इत्यधिज्यौतिषम्।

2. कृष्णयजुर्वेदः - काठकभागः(ब्राह्मणम्) - दशमप्रपाठकः – संज्ञानं वि ज्ञानं प्रज्ञानम् .... --

-- एष ह्येव ते'ह्नो मुहूर्ताः। एष रात्रेः।।29 ... एष ह्येव ते'र्धमासाः। एष मासाः।अथ यदाह। अग्निष्टोम उक्थ्यो'ग्निर्ऋतुः प्रजापतिस्संवत्सर इति। एष एव तत्। एष ह्येव ते यज्ञक्रतवः। एष ऋतवः। 30 एष संवत्सरः।अथ यदाह। इदानीं तदानीमिति। एष ह्येव तेमुहूर्तानां मुहूर्ताः। .... 31 ....नाहोरात्रेष्वार्तिमार्च्छति। य एवं वेद। 39 more....

3. कृष्णयजुर्वेदे ग्रहादिशान्तिमन्त्राः(for all nine planets) -- शनैश्चरस्य --

शमग्निरग्निभिस्करश्छन्नस्तपतु सूर्यः।शं वातो वा त्वरपा अपस्त्रिधः। -- शनिग्रहमन्त्रः।

यमाय सोमगं् सुनुत यमाय जुहुता हविः।यमगं् ह यज्ञो गच्छत्यग्निदूतो अरंकृतः। - शन्यधिदेवतामन्त्रः।

प्रजापते न त्वदेतान्यन्योविश्वा जातानि परिता बभूव। यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु वयग्गं्स्याम पतयो रयीणाम्। -- शनिप्रत्यधिदेवतामन्त्रः।

One has to note one thing - roots of वेदङ्गs are given in वेद in a very brief manner (अथ शीक्षां व्याख्यास्यामः etc) . We have to depend upon the वेदाङ्गs that are made available in a much elaborated form (Pl refer to my Articles on Vedangas at http;//ancientindianwisdom.com).

We accept कर्मसिद्धन्त without reservations --

यजुरारण्यकम् **- अरुणप्रपाठकः-31 ---**

यथाऽपुण्यस्य कर्मणः। अपाण्यपादकेशासः। तत्र ते'योनिजा जनाः।मृत्वा पुनर्मृत्युमापद्यन्ते। अद्यमानाःस्वकर्मभिः।

Now --ज्योतिषम् consists of three स्कन्धs - मुहूर्तस्कन्धः , जातकस्कन्धः (होरास्कन्धः - होरा is from अहोरात्र - explains Varahamihira et al) and सिद्धान्तस्कन्धः।

Some scholars are of the opinion that जातकस्कन्ध (also called फलितज्योतिषम्) is not a part and parcel of ज्योतिषम्। If one considers the नवग्रहमन्त्राः and the rush of people in getting the package (ग्रह-अधिदेवता-प्रत्यधिदेवता- जपः, 6000 for रवि for six years of period and so on ,1/10 तर्पणम् , 1/100 होमः , ब्राह्मणभोजनं यथाश्क्ति for शान्ति) - that has been there since time immemorial - and increasing day by day - how can he just brush aside the जातकस्कन्ध ?

Remember, it is शान्ति (reduces the degree of the impact) and not निवारणा।

होरेत्यहोरात्रविकल्पमेके

वांछन्ति पूर्वापरवर्णलोपात्।

कर्मार्जितं पूर्वभवे सदादि

यत्तस्य पक्तिं समभिव्यनक्ति॥ - बृहज्जातकम् **of** वरहमिहिर **- 1-3**

पुण्यं वाप्यथ पापरूपमपि वा कर्मार्जितं प्राग्भवे - उत्तरकालामृतम्।

How come very recently a number of (35) Italians came to श्रीकाळहस्ति (Andhra Padesh) and got the शान्ति performed for कालसर्पयोग? This is just one instance.

How can one refute the words of ऋषिs like गर्ग,जैमिनि, मिहिराचार्य etc .

Let us take up the following questions --

1.Why सीता was in लंका? Did वाल्मीकि provide any answer for this question? If yes then why the scholars, for hundreds of years, have not been giving the information to the devotees before starting the प्रवचनम्?

2.Why शंकराचार्य did not get married? Shouldn't the गुरु explain before he started - युष्मदस्मत्प्रत्ययगोचरयोः...?

3.Why one Indian Prime Minister lost his wife?

4. Why another Prime Minister of India lost her husband?

People born in कर्कटकलग्नम् would face any one of the following –

Separation with spouse – death of spouse – spouse would have some chronic disease .

So श्रीराम got separation with सीता । Indian Prime Ministers lost their spouses .

Samkaracarya's case is different – due to the strength of राज्याधिपति , आचार्य is destined to get मोक्ष ।

We believe more in अविच्छिन्नगुरुशिष्यपरम्परा rather than anything else. ऋष = अपरोक्षदर्शने।

समाप्तम्